

ΕΝΟΤΗΤΑ 17

Η διακυβέρνηση του ελληνικού κράτους

από τον Ιωάννη Καποδίστρια (1828-1831)

Η άφιξη του Καποδίστρια στην Ελλάδα

Ο Ι. Καποδίστριας εκλέχτηκε Κυβερνήτης της Ελλάδας από την Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας και ήρθε στο Ναύπλιο τον Ιανουάριο του 1828. Η κατάσταση στην οποία βρισκόταν η χώρα ήταν τραγική:

- Η χώρα ήταν ερειπωμένη και ο λαός εξαθλιωμένος.
- Ληστές και πειρατές έλεγχαν μεγάλες περιοχές της χώρας.
- Ο αιγυπτιακός στρατός κατείχε εδάφη της ΝΔ Πελοποννήσου και ο τουρκικός στρατός κατείχε εδάφη της Στερεάς Ελλάδας.

Οι ενέργειες του Καποδίστρια ως Κυβερνήτη της Ελλάδας:

Πολίτευμα και διοίκηση:

- Συγκέντρωσε όλες σχεδόν τις εξουσίες στο πρόσωπό του.
- Ανέστειλε την ισχύ του συντάγματος της Τροιζήνας.
- Διόριζε ο ίδιος τους υπουργούς και τα μέλη του Πανελληνίου.

Ένοπλες δυνάμεις:

- Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την οργάνωση τακτικού στρατού με διπλό σκοπό:
 - την εκκαθάριση της Στερεάς Ελλάδας από τον τουρκικό στρατό,
 - την αντιμετώπιση της ληστείας και της πειρατείας.
- Στον τακτικό στρατό αξιοποιήθηκαν και ορισμένοι από τους αγωνιστές.
- Δημιουργήθηκε ο Λόχος των Ευελπίδων, ένα είδος στρατιωτικής σχολής.
- Έγιναν τα πρώτα βήματα για την οργάνωση τακτικού πολεμικού ναυτικού.
- Καταπολεμήθηκε η πειρατεία, χάρη στη δράση του Μιαούλη.

Οικονομία:

- Σχημάτισε ένα πρώτο κρατικό ταμείο.
- Ίδρυσε Τράπεζα με τη βοήθεια του Εϋνάρδου και έκοψε νόμισμα, το *Φοίνικα*.
- Εφάρμοσε αυστηρή λιτότητα στις κρατικές δαπάνες.
- Επιχείρησε να εκσυγχρονίσει τη γεωργία με νέες καλλιέργειες και μεθόδους.

Εκπαίδευση:

- Το *Ορφανοτροφείο* της Αίγινας, στο οποίο λειτουργούσαν:
 - τρία αλληλοδιδασκτικά σχολεία με τέσσερα χρόνια φοίτησης (δημοτικά),
 - τρία ελληνικά με τριετή φοίτηση (γυμνάσια),
 - αρκετά χειροτεχνία (επαγγελματικές σχολές),
 - το *Πρότυπον Σχολείον* (για τους δασκάλους των αλληλοδιδασκτικών).
- Το *Κεντρικόν Σχολείον* (για σπουδές σε πανεπιστήμια του εξωτερικού).
- Το *Πρότυπον Αγροκήπιον*, γεωργική σχολή στην Τίρυνθα.

Ο Καποδίστριας δεν προχώρησε άμεσα στην ίδρυση πανεπιστημίου.

Η ολοκλήρωση της επανάστασης (1829):

- Εκκρεμούσαν δύο σοβαρά ζητήματα:
 - ο βαθμός ανεξαρτησίας της χώρας,
 - ο καθορισμός των συνόρων της.
- Η Ελλάδα αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο κράτος με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου στις 3 Φεβρουαρίου 1830.
- Τα βόρεια σύνορα του κράτους ήταν η γραμμή Αμβρακικού – Παγασητικού.

Η αντιπολίτευση κατά του Καποδίστρια

- Η πολιτική του Κυβερνήτη αποσκοπούσε στην συγκρότηση ενός ισχυρού συγκεντρωτικού κράτους κατά τα δυτικά πρότυπα. Αυτή η πολιτική, όμως, προκάλεσε πολλές αντιδράσεις σε:
 - πρόκριτους, πλοιοκτήτες και Φαναριώτες,
 - φιλελεύθερους διανοούμενους, όπως ο Κοραΐς,
 - Αγγλία και Γαλλία που υποκινούσαν αντικαποδιστριακές κινήσεις.
- Στις αρχές του 1831 σημειώθηκαν εξεγέρσεις, με αποκορύφωμα την ανατίναξη στον Πόρο από τον Α. Μιαούλη των δύο μεγαλύτερων πολεμικών πλοίων.
- Κέντρο της αντιπολίτευσης στάθηκε η Ύδρα, όπου η εφημερίδα *Απόλλων* προπαγάνδιζε τη δολοφονία του Κυβερνήτη.
- Η ένταση κορυφώθηκε, όταν ο Καποδίστριας φυλάκισε τον πρόκριτο της Μάνης Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, θεωρώντας τον υπεύθυνο για αντικυβερνητικές ενέργειες.
- Στις 27 Σεπτεμβρίου 1831 ο αδελφός και ο γιος του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη δολοφόνησαν τον Καποδίστρια.

ΕΝΟΤΗΤΑ 18

Από την άφιξη του Όθωνα (1833) έως την επανάσταση της 3^η Σεπτεμβρίου 1843

Η εκλογή και η άφιξη του Όθωνα στην Ελλάδα:

Εμφύλιος πόλεμος → Επέμβαση των Δυνάμεων → Ορισμός του Όθωνα ως βασιλιά της Ελλάδας

Οι Μ. Δυνάμεις και η Βαυαρία υπέγραψαν τη συνθήκη του Λονδίνου (Μάιος 1832), με την οποία:

- Ο Όθων αναγορευόταν Βασιλιάς της Ελλάδας.
- Ως πολίτευμα του νέου κράτους ορίστηκε η απόλυτη μοναρχία.
- Χορηγήθηκε στο ελληνικό κράτος ένα δάνειο 60 εκ. φράγκων.

Η περίοδος της Αντιβασιλείας 1833-1835

Ορισμός:

Ήταν μια επιτροπή αποτελούμενη από Βαυαρούς αξιωματούχους διορισμένους από τον πατέρα του Όθωνα, η οποία θα ασκούσε την εξουσία μέχρι την ενηλικίωσή του.

Τα κυριότερα μέλη της ήταν:

- Ο Άρμανσπεργκ, πρωθυπουργός και υπουργός των εξωτερικών.
- Ο Μάουρερ, αρμόδιος για την εκπαίδευση, τη δικαιοσύνη και την εκκλησία.
- Ο Χάιντεκ, υπεύθυνος για τις ένοπλες δυνάμεις.

Οι στόχοι της Αντιβασιλείας:

- εθνική ανεξαρτησία,
- βασιλική απολυταρχία,
- συγκεντρωτικό σύστημα διακυβέρνησης.

Η πολιτική της Αντιβασιλείας:

- **Διοίκηση**
 - Η διοίκηση του κράτους ήταν συγκεντρωτική.
 - Η χώρα διαιρέθηκε σε 10 νομούς.
 - Η πρωτεύουσα μεταφέρθηκε από το Ναύπλιο στην Αθήνα.
 - **Στρατός**
 - Ο στρατός βασίστηκε σε 3.500 περίπου Βαυαρούς στρατιωτικούς.
 - Οι Έλληνες αγωνιστές δεν έγιναν δεκτοί στις ένοπλες δυνάμεις.
 - **Δικαιοσύνη**
 - Ιδρύθηκαν δικαστήρια.
 - Συντάχθηκαν νέοι νόμοι.
 - **Εκπαίδευση**
 - Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση παρεχόταν στα Δημοτικά σχολεία που είχαν επτά χρόνια διάρκεια και ήταν αλληλοδιδασκτικά.
 - Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση προσφερόταν:
 - από τα *Ελληνικά* σχολεία που ήταν τριτάξια και βρίσκονταν στις πρωτεύουσες των επαρχιών,
 - από τα *Γυμνάσια* που ήταν τετρατάξια και βρίσκονταν στις πρωτεύουσες των νομών.

➤ Η *τριτοβάθμια* εκπαίδευση παρεχόταν από το πρώτο ελληνικό Πανεπιστήμιο, που ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1837, ενώ την ίδια χρονιά ιδρύθηκε και το Πολυτεχνικό Σχολείο, πρόδρομος του σημερινού Πολυτεχνείου.

- *Εκκλησία*

➤ Η ελληνική εκκλησία ορίστηκε αυτοκέφαλη.

➤ Έκλεισαν μοναστήρια που είχαν μικρό αριθμό μοναχών.

Η στάση των Ελλήνων έναντι της Αντιβασιλείας:

Δυσπιστία → Εχθρότητα → Συνωμοτικές κινήσεις.

Η περίοδος της απόλυτης μοναρχίας του Όθωνα (1835-1843)

- Εξεγέρσεις στην Ύδρα και τη Μεσσηνία → Έλληνες στα ανώτερα αξιώματα.
- Το 1841 διόρισε Έλληνα πρωθυπουργό, τον Αλ. Μαυροκορδάτο.

Η 3^η Σεπτεμβρίου 1843

Αιτίες της επανάστασης της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1843:

- Η άρνηση του Όθωνα για μεταρρυθμίσεις.
- Τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα της χώρας.
- Οι περικοπές σε βάρος των στρατιωτικών.

Η γενική αναταραχή οδήγησε σε πολιτική κινητοποίηση με πρωτεργάτες τους: Α. Μαυροκορδάτο, Ι. Κωλέττη, Α. Μεταξά και Α. Λόντο → Ο Όθωνας αναγκάστηκε να προκηρύξει εκλογές για Εθνοσυνέλευση που θα ψήφιζε σύνταγμα → Τέλος της απόλυτης μοναρχίας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 19

Από την 3^η Σεπτεμβρίου 1843 έως την έξωση του Όθωνα (1862)

Η καθιέρωση της συνταγματικής μοναρχίας

Σύμφωνα με το σύνταγμα του 1844, με το οποίο θεσπίστηκε η συνταγματική μοναρχία:

- Ο μονάρχης ήταν ο κυρίαρχος παράγοντας του πολιτεύματος.
- Τη νομοθετική εξουσία ασκούσαν από κοινού ο βασιλιάς, η Γερουσία και η βουλή. Τα μέλη της Γερουσίας διορίζονταν από το βασιλιά και ήταν ισόβια.
- Η εκτελεστική εξουσία ασκούταν από το βασιλιά μέσω υπουργών που ο ίδιος διόριζε και έπαυε χωρίς την έγκριση της Βουλής.
- Οι δικαστές διορίζονταν και παύονταν από το βασιλιά .

Η διαμάχη αυτοχθόνων – ετεροχθόνων:

Ορισμοί:

- *Αυτόχθονες* = Έλληνες γεννημένοι σε περιοχές που εντάχθηκαν στο ελληνικό κράτος.
- *Ετερόχθονες* = Έλληνες γεννημένοι σε περιοχές που βρίσκονταν έξω από τα σύνορα του ελληνικού κράτους.

Οι αυτόχθονες είχαν την πλειοψηφία στην Εθνοσυνέλευση και πίεσαν ώστε:

- Οι ετερόχθονες να μην επιτρέπεται να διοριστούν σε θέσεις της διοίκησης. Ωστόσο, οι ετερόχθονες δεν αποκλείονταν από την εκπαίδευση και το στρατό και δεν έχαναν το δικαίωμα του Έλληνα πολίτη.
- Οι ετερόχθονες να μπορούν να εκλεγούν βουλευτές μόνο σε οικισμούς ετεροχθόνων.

Η λειτουργία του πολιτεύματος:

Τα θετικά στοιχεία:

- Η καθιέρωση των κοινοβουλευτικών θεσμών αποτέλεσε μια θετική εξέλιξη.

Τα αρνητικά στοιχεία:

- Οι υπερεξουσίες που είχε ο βασιλιάς.
- Τα κόμματα δεν αναγνωρίστηκαν θεσμικά.
- Στις εκλογές χρησιμοποιήθηκαν αθέμιτα μέσα.

Η πρωθυπουργία του Ι. Κωλέττη:

Υπήρξε πρωταγωνιστής αρνητικών εξελίξεων:

- Συνεργάστηκε με τον Όθωνα.
- Παραβίασε το σύνταγμα.
- Δαπάνησε κρατικούς πόρους για την εξυπηρέτηση των ψηφοφόρων του.

Μεγάλη Ιδέα και αλυτρωτισμός:

Ορισμοί:

Μεγάλη Ιδέα: η ιδέα ότι για την ανάπτυξη της Ελλάδας και το ξεπέρασμα των προβλημάτων της ήταν αναγκαία η ενσωμάτωση όσο το δυνατόν περισσότερων εδαφών από την οθωμανική αυτοκρατορία, στα οποία ζούσαν ελληνικοί πληθυσμοί. Εισηγητής της υπήρξε ο Ι. Κωλέττης, με ομιλία του στη Βουλή το 1844.

Αλύτρωτοι: Οι Έλληνες που ζούσαν στην οθωμανική αυτοκρατορία.

Αλυτρωτισμός: η πολιτική που στόχευε στην ελευθέρωση των αλύτρωτων Ελλήνων από τον οθωμανικό ζυγό.

Άλλη αντίληψη για την ανάπτυξη της Ελλάδας από το Μαυροκορδάτο και το αγγλικό κόμμα: υποστήριζε την προτεραιότητα της οικονομικής ανάπτυξης.

Ο κριμαϊκός πόλεμος (1854-1856):

- Το 1854 ξέσπασε Ρωσοτουρκικός πόλεμος.
- Η Αγγλία και η Γαλλία τάχθηκαν στο πλευρό του σουλτάνου και ο πόλεμος μεταφέρθηκε στη χερσόνησο της Κριμαίας.
- Αγγλικά και γαλλικά στρατεύματα κατέλαβαν τον Πειραιά, απαιτώντας από τον Όθωνα αυστηρή ουδετερότητα.

Αποτελέσματα κριμαϊκού πολέμου:

- Ήττα της Ρωσίας.
- *Χάτι Χουμαγιούν* (1856): μεταρρύθμιση, με στόχο τη διασφάλιση της ισότητας όλων των κατοίκων της οθωμανικής αυτοκρατορίας ανεξάρτητα από φυλή ή θρήσκευμα.
- Τα τρία παλαιά ελληνικά κόμματα έπαψαν να υπάρχουν.

Η έξωση του Όθωνα:

Εμφάνιση μιας νέας γενιάς πολιτικών, κατά τη δεκαετία του '50 → Επανάσταση με αίτημα την απομάκρυνση του Όθωνα → Εγκατάλειψη της χώρας από τον Όθωνα το 1862.

ΕΝΟΤΗΤΑ 20

Από την έξωση του Όθωνα (1862) έως το κίνημα στο Γουδί (1909)

Ο Γεώργιος Α΄ βασιλιάς των Ελλήνων. Η ενσωμάτωση των Επτανήσων

- Μετά την έξωση του Όθωνα οι Δυνάμεις αναγόρευσαν βασιλιά των Ελλήνων το Δανό πρίγκιπα Γεώργιο Α΄.
- Η Αγγλία παραχώρησε το 1863 τα νησιά του Ιονίου στο ελληνικό κράτος. Η επίσημη ενσωμάτωσή τους έγινε το 1864.

Το σύνταγμα του 1864

- Θέσπιζε το πολίτευμα της βασιλευομένης δημοκρατίας.
- Θεμελιωνόταν στη δημοκρατική αρχή.
- Αναγνώριζε το λαό ως κυρίαρχο παράγοντα του πολιτεύματος.
- Όριζε τον βασιλιά ως τον ανώτατο άρχοντα της πολιτείας.
- Κατοχύρωνε τη διάκριση των εξουσιών:
 - *Νομοθετική εξουσία*: βασιλιάς, Γερουσία, Βουλή.
 - *Εκτελεστική εξουσία*: βασιλιάς, διορισμένοι από τον ίδιο υπουργοί.
 - *Δικαστική εξουσία*: κηρύχτηκε ανεξάρτητη.
- Καταργούσε τη Γερουσία ως έναν αντιδημοκρατικό θεσμό.
- Έδινε καθολικό δικαίωμα ψήφου στους άνδρες.

Εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις 1864 – 1881

Ο Αλ. Κουμουνδούρος:

- Προχώρησε στη διανομή των εθνικών κτημάτων (1871).
- Επιδίωξε την ενσωμάτωση εδαφών από το Οθωμανό κράτος.
- Αποφάσισε την εμπλοκή της Ελλάδας στην Κρητική επανάσταση 1866-1869.

Τα προβλήματα του κοινοβουλευτισμού:

- Πολίτες πίεζαν τους βουλευτές για να εξασφαλίσουν μια θέση στο δημόσιο.
- Οι βουλευτές στήριζαν στη Βουλή εκείνον τον πολιτικό αρχηγό που τους εξασφάλιζε διορισμούς των οπαδών τους.
- Δεν υπήρχαν συγκροτημένα κόμματα
- Ο βασιλιάς δε δίσταζε να ανατρέψει κυβερνήσεις.

Η αρχή της δεδηλωμένης:

Ο Χαρίλαος Τρικούπης, για να αντιμετωπιστούν οι αυθαιρεσίες του βασιλιά, πρότεινε την ψήφιση της *αρχής της δεδηλωμένης*, η οποία αναγνωρίστηκε από τον βασιλιά το 1875.

Ο δικομματισμός

Δικομματισμός: κυριαρχία, κατά τη δεκαετία 1885-1895, στην πολιτική ζωή της Ελλάδας δύο κομμάτων με επικεφαλής τον Τρικούπη και τον Δηλιγιάννη.

Το πρόγραμμα του Χ. Τρικούπη

Ο Τρικούπης στόχευε στην:

- δημιουργία ενός κράτους σύγχρονου και οικονομικά αναπτυγμένου,
- κατασκευή μεγάλων έργων υποδομής,
- ανασυγκρότηση των ενόπλων δυνάμεων,
- εξυγίανση της δημόσιας διοίκησης,
- ειρηνική συμβίωση με την Οθωμανική αυτοκρατορία.

Τρόποι εφαρμογής της πολιτικής του Τρικούπης:

- βαριά φορολογία,
- σύναψη μεγάλων δανείων με τράπεζες του εξωτερικού,
- προσφορά στους Έλληνες του εξωτερικού προνομιακών όρων για επενδύσεις.

Οι θέσεις του Θεόδωρου Δηλιγιάννη

- Υποστήριζε ότι η φορολόγηση θα έπρεπε να είναι η μικρότερη δυνατή.
- Επισήμαινε τις συνέπειες των μέτρων του Τρικούπης για τα μεσαία και κατωτέρα κοινωνικά στρώματα.
- Στιγματίζε την πολιτική εύνοιας του Τρικούπης προς την πλουτοκρατία.
- Θεωρούσε θεμιτή την εναλλαγή των οπαδών της εκάστοτε κυβέρνησης στις κρατικές θέσεις.

Η πορεία προς την οικονομική και εθνική κρίση

1893: ο Τρικούπης κήρυξε πτώχευση.

1897: ο Δηλιγιάννης αποφάσισε να στείλει στρατό στην Κρήτη .

Ο πόλεμος του 1897 και οι πολιτικές εξελίξεις έως το 1908

1897: αποτυχημένος ελληνοτουρκικός πόλεμος → καταβολή πολεμικής αποζημίωσης της Ελλάδας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία → επιβολή Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου (ΔΟΕ).

1909: εκδήλωση στρατιωτικού κινήματος στο Γουδί.

ΕΝΟΤΗΤΑ 21

Το κρητικό ζήτημα (1821-1905)

1821-1840: Η Κρήτη υπό τον έλεγχο του Μωχάμετ Άλι της Αιγύπτου.

1840-1913: Η Κρήτη υπό οθωμανική κυριαρχία.

Η Κρητική επανάσταση 1866-1869 και ο Οργανικός Νόμος:

1866-1869: ξέσπασε η Μεγάλη Κρητική Επανάσταση, η οποία καταπνίγηκε. Μία ομάδα επαναστατών στη μονή Αρκαδίου (8 Νοεμβρίου 1866) ανατινάχτηκε και το γεγονός αυτό προκάλεσε συγκίνηση σε Ελλάδα και Ευρώπη.

1868: παραχώρηση του *Οργανικού Νόμου* από τον σουλτάνο, που προέβλεπε:

- την πρόσληψη και χριστιανών υπαλλήλων στη διοίκηση,
- τη συμμετοχή χριστιανών αντιπροσώπων στη Γενική Διοίκηση,
- την ισοτιμία τουρκικής και ελληνικής γλώσσας,
- μεικτά δικαστήρια (χριστιανών και μουσουλμάνων).

Η επανάσταση 1878 και η Σύμβαση της Χαλέπας:

1878: νέα επανάσταση → παραχώρηση από τον σουλτάνο της σύμβασης της Χαλέπας, σύμφωνα με την οποία:

- ο Γενικός Διοικητής θα μπορούσε να είναι και χριστιανός,
- στη Γενική Διοίκηση θα πλειοψηφούσαν οι χριστιανοί.

Στην Κρήτη θεσπίστηκε ένα καθεστώς ημιαυτονομίας.

1889: νέα επανάσταση → κατάργηση της σύμβασης της Χαλέπας.

Η επανάσταση 1896-1897 και η Κρητική Πολιτεία:

1896: επανάσταση στην Κρήτη → 1897: ελληνοτουρκικός πόλεμος, στον οποίο η Ελλάδα έχασε → δημιουργία αυτόνομης Κρητικής Πολιτείας με ύπατο αρμοστή τον πρίγκιπα Γεώργιο και Υπουργό Δικαιοσύνης τον νέο πολιτικό Ελευθέριο Βενιζέλο.

1905: επανάσταση στο Θέρισο των Χανίων με επικεφαλής τους Ελ. Βενιζέλο, Κ. Φούμη και Κ. Μάνο → Οι επαναστάτες κήρυξαν την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.

Ο Αλ. Ζαΐμης αντικατέστησε το Γεώργιο στο αξίωμα του Ύπατου Αρμοστή και η άμεση ανάμιξη των Δυνάμεων, που ήθελαν να διατηρηθεί η ισορροπία στην περιοχή, απέτρεψε την ένωση.

Η οριστική διευθέτηση του Κρητικού Ζητήματος θα γινόταν αργότερα (1913) με τον Βενιζέλο πρωθυπουργό της Ελλάδας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 22

Τα Βαλκάνια των αλληλοσυγκρουόμενων εθνικών επιδιώξεων

Η βαλκανική κρίση των ετών 1875-1878

- Επαναστάσεις στην Ερζεγοβίνη, τη Βοσνία, τη Βουλγαρία.
- Η Οθωμανική αυτοκρατορία απάντησε με μαζικές σφαγές.
- Η Ρωσία κήρυξε τον πόλεμο στην Οθωμανική αυτοκρατορία το 1877.
- Επαναστάσεις των ελληνικών πληθυσμών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Η συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (Φεβρουάριος 1878)

Δημιουργία της «Μεγάλης Βουλγαρίας».

Το συνέδριο του Βερολίνου (Ιούνιος 1878)

Ανάκληση των αποφάσεων της συνθήκης του Αγίου Στεφάνου.

Οι όροι του συνεδρίου του Βερολίνου:

- Η Μεγάλη Βουλγαρία διασπάται σε αυτόνομη Βουλγαρία και αυτόνομη Ανατολική Ρωμυλία υπό την επικυριαρχία του Σουλτάνου.
- Σερβία, Ρουμανία, Μαυροβούνιο κηρύχθηκαν ανεξάρτητα κράτη.
- Μακεδονία, Ήπειρος, Θράκη παρέμειναν στην Οθωμανική αυτοκρατορία.
- Η διοίκηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης ανατέθηκε στην Αυστροουγγαρία.
- Η Κύπρος παραχωρήθηκε στην Αγγλία.

Η Ενσωμάτωση της Θεσσαλίας και της Άρτας (1881)

Ήρθε μετά από διαπραγματεύσεις με την τουρκική πλευρά.

Η προσάρτηση της Α. Ρωμυλίας από τη Βουλγαρία (1885)

Οι Βούλγαροι το 1885 προσάρτησαν την Ανατολική Ρωμυλία, παραβιάζοντας τους όρους της Συνθήκης του Βερολίνου.

Το Μακεδονικό Ζήτημα και ο Μακεδονικός αγώνας:

Μακεδονικό ζήτημα: η διεκδίκηση της Μακεδονίας από Έλληνες, Βούλγαρους και Σέρβους στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα που οδήγησε σε σύγκρουση, η οποία εκδηλώθηκε αρχικά ως αγώνας για τον έλεγχο της εκπαίδευσης και της θρησκευτικής συνείδησης των Μακεδόνων και σύντομα πήρε ένοπλη μορφή.

1893: ίδρυση της *Μακεδονικής Επαναστατικής Οργάνωσης (ΕΜΕΟ)*.

1895: σχηματισμός της *Ανώτατης Μακεδονικής Επιτροπής (Komitet)*.

1896-1897: δραστηριοποίηση των πρώτων ελληνικών ένοπλων ομάδων και προσωπικοτήτων, όπως οι Καραβαγγέλης, Δραγούμης, Κορομηλάς.

1898: οργάνωση στη Μακεδονία ένοπλων ομάδων Βουλγάρων, των κομιτατζήδων.

1903: οργάνωση από την ΕΜΕΟ της εξέγερσης του Ίλιντεν.

1904: άφιξη στη Μακεδονία Ελλήνων αξιωματικών, με ξεχωριστή μορφή τον Παύλο Μελά.

Το κίνημα των Νεοτούρκων 1908

Νεότουρκοι: Τούρκοι αξιωματικοί και διανοούμενοι που ίδρυσαν την οργάνωση *Ένωση και Πρόοδος*, προτάσσοντας την εθνική αντί για τη θρησκευτική τους ταυτότητα, και εκδήλωσαν το 1908 κίνημα με φιλελεύθερες ιδέες στη Θεσσαλονίκη, υποχρεώνοντας το Σουλτάνο να παραχωρήσει σύνταγμα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 23

Η ελληνική οικονομία και κοινωνία κατά τον 19^ο αιώνα

Το ελληνικό κράτος στη διάρκεια του 19ου αιώνα:

- Έκταση: μικρή.
- Πληθυσμός: σταθερά αυξανόμενος.
- Σημαντικότερα αστικά κέντρα: Αθήνα, Πάτρα, Σύρος.
- Αγροτικός τομέας ήταν κυρίαρχος στην ελληνική οικονομία και καθορίστηκε από το ζήτημα των εθνικών γαιών, ένα μεγάλο μέρος των οποίων καταπατήθηκε. → το 1871 ο Αλ. Κουμουνδούρος διένειμε τις εθνικές γαίες που είχαν απομείνει.

Τα χαρακτηριστικά της ελληνικής γεωργίας του 19^{ου} αιώνα:

- Μικροί αγροτικοί κλήροι, με εξαίρεση τη Θεσσαλία.
- Τα κυριότερα αγροτικά προϊόντα ήταν η σταφίδα, οι ελιές, τα καπνά, τα σιτηρά.

Το πρόβλημα των τσιφλικιών:

Δημιουργήθηκε με την προσάρτηση της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος, το 1881, και την πώληση των τσιφλικιών (=μεγάλων γαιοκτησιών) από τους Οθωμανούς ιδιοκτήτες στους Έλληνες κεφαλαιούχους.

Αποτελέσματα από τη μονοκαλλιέργεια της σταφίδας:

- Η συσσώρευση πλούτου.
- Οι τοπικές οικονομίες έγιναν ευάλωτες στις διεθνείς κρίσεις.

Το εμπόριο, ειδικά το εξωτερικό, είχε μεγάλη βαρύτητα:

- Εξαγωγές: σταφίδες, λάδι, αγροτικά προϊόντα.
- Εισαγωγές: σιτάρι, υφάσματα, νήματα, άνθρακας, ξυλεία, μηχανήματα.

Η ναυτιλία ήταν ο κύριος μοχλός οικονομικής ανάπτυξης. Κύρια λιμάνια: Πάτρα, Σύρος και Πειραιάς.

Το τραπεζικό σύστημα άρχισε να αναπτύσσεται με την ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας το 1841.

Η βιομηχανία αναπτύχθηκε με αργούς ρυθμούς. Κύριοι λόγοι της βιομηχανικής καθυστέρησης ήταν:

- η έλλειψη κεφαλαίων,
- η μικρή αγορά,
- η έλλειψη πρώτων υλών και καυσίμων,
- η χρόνια έλλειψη εργατικών χεριών,
- η πίεση των φθηνών εισαγόμενων προϊόντων.

Ο ρόλος του κράτους στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας το 19^ο αι. υπήρξε σημαντικός.

Το εξωελλαδικό ελληνικό κεφάλαιο στράφηκε προς την Ελλάδα στη δεκαετία του 1870, λόγω της οικονομικής κρίσης του 1873 και της εύνοιας του Τρικούπη.

Η ελληνική κοινωνία

Βαθμιαία αστικοποίηση → ενίσχυση του ρόλου των αστικών στρωμάτων.

Η κοινωνική πυραμίδα:

- **Οι αγρότες:** αποτελούσαν την πλειονότητα του πληθυσμού και ήταν μικροϊδιοκτήτες και ακτήμονες (κολίγοι).
- **Τα αστικά στρώματα:** αποτελούνταν από τους επιχειρηματίες και τους δημοσίους υπαλλήλους και έπαιζαν έναν δυναμικό ρόλο στην ελληνική κοινωνία.
- **Οι εργάτες:** απασχολούνταν στη νεόκοπη ελληνική βιομηχανία.

Κοινωνικοί μετασχηματισμοί:

Η μετανάστευση εντάθηκε στη διάρκεια του 19^{ου} αι. με προορισμό τις πλούσιες ελληνικές παροικίες του εξωτερικού και, στα τέλη του 19^{ου} αι., τις ΗΠΑ.

Οι αγώνες των ακτημόνων της Θεσσαλίας, που έφτασαν μέχρι και την ένοπλη σύγκρουση στο *Κιλελέρ* το 1910, ήταν ένας από τους παράγοντες που ώθησαν στη διανομή των τσιφλικιών.

Το εργατικό κίνημα έκανε τα πρώτα βήματά του αυτήν την εποχή.

Το γυναικείο ζήτημα τέθηκε στο πλαίσιο των γενικότερων αναζητήσεων που έφερε η αστικοποίηση, με κύριο αίτημα την ανάγκη εκπαίδευσης των γυναικών.

ΕΝΟΤΗΤΑ 24

Επιστήμες και στοχασμός στον κόσμο το 19^ο αιώνα

Ο χαρακτήρας της επιστημονικής εξέλιξης

Ο επιστημονικός χώρος κατά το 19^ο αι. χαρακτηρίζεται κυρίως:

- από τα πολλά νέα επιστημονικά επιτεύγματα,
- από την πιο στενή σύνδεση οικονομίας και επιστήμης.

Η Χημεία κυριαρχεί στον επιστημονικό χώρο, με σημαντικότερα επιτεύγματα:

- τα συνθετικά υφάσματα και τα χρώματα,
- τα λιπάσματα,
- τα εμβόλια και τα φάρμακα..

Τα επιστημονικά επιτεύγματα

- Ο Φαραντέν ανακάλυψε τη σχέση ηλεκτρισμού – μαγνητισμού.
- Ο Μάξγουελ ανακάλυψε τα ηλεκτρομαγνητικά κύματα που μεταδίδονται μέσω του αέρα, με εφαρμογές σε: (α) ηλεκτροφωτισμό (Έντισον), (β) τηλέφωνο (Μπελ), (γ) κινηματογράφο.
- Ο Μορς εγκατέστησε το πρώτο τηλεγραφικό δίκτυο στις ΗΠΑ.
- Ο Παστέρ και ο Κοχ μελέτησαν τα μικρόβια και επινόησαν εμβόλιο για τη λύσσα και μεθόδους αποστείρωσης των τροφίμων.

Δαρβίνος: η θεωρία της εξέλιξης

Η δημοσίευση του έργου του Δαρβίνου *Η καταγωγή των ειδών* αποτέλεσε σταθμό στην εξέλιξη της επιστημονικής σκέψης.

Η δαρβινική θεωρία της εξέλιξης μέσω της φυσικής επιλογής:

Τα ζώα και τα φυτά προήλθαν με αργή εξέλιξη από λίγα και απλούστερα αρχικά είδη. Από τα αρχικά αυτά είδη επικράτησαν τελικά εκείνα που μπορούσαν να προσαρμοστούν καλύτερα στις εκάστοτε συνθήκες.

Αντιδράσεις και αλλοίωση της θεωρίας του Δαρβίνου:

- Από την εκκλησία, καθώς αμφισβητούσε τη δημιουργία του ανθρώπου από το Θεό.
- Σε κοινωνικό επίπεδο γέννησε τον *κοινωνικό δαρβινισμό*.

Στοχασμός

Ο Θετικισμός:

Ο Αύγουστος **Κοντ** υιοθέτησε το νόμο των τριών σταδίων, σύμφωνα με τον οποίο κάθε ανθρώπινη γνώση περνάει από τρία διαδοχικά στάδια: θεολογικό – μεταφυσικό – επιστημονικό ή θετικό και επιχείρησε να εφαρμόσει το νόμο αυτόν στην ιστορία.

Η διαλεκτική μέθοδος:

- Ο φιλόσοφος **Φρίντριχ Χέγκελ** πίστευε ότι το σύμπαν διακρίνεται σε τρεις σφαίρες:
 - το Λόγο
 - τη Φύση
 - το ΠνεύμαΗ Φύση και ο Λόγος αντλούν την ύπαρξή τους από το Πνεύμα
- Ο Χέγκελ εισηγήθηκε επίσης τη διαλεκτική μέθοδο, όπου υπάρχουν τρεις αρχές: η *θέση*, η *αντίθεση*, η *σύνθεση*. Με τις αρχές αυτές μπορούμε, κατά το Χέγκελ, να ερμηνεύσουμε τα ιστορικά φαινόμενα, καθώς αυτά βρίσκονται σε συνεχή μεταβολή.

Ο διαλεκτικός υλισμός και η πάλη των τάξεων:

- Οι **Κ. Μαρξ** και **Φρ. Ένγκελς** προσάρμοσαν τη διαλεκτική μέθοδο του Χέγκελ, τοποθετώντας στη θέση του κινητήριου παράγοντα της ιστορίας την *ύλη* αντί για το Πνεύμα.
- Η κινητήρια δύναμη της ιστορίας ήταν η *πάλη των τάξεων*, δηλαδή η αδιάκοπη σύγκρουση ανάμεσα στην κοινωνική τάξη που έχει την εξουσία και στην κοινωνική τάξη που προσπαθεί να της την αφαιρέσει.

Ο Υπεράνθρωπος:

Ο Φρ. Νίτσε δεν πίστευε στην απόλυτη αλήθεια και θεωρούσε ότι η αξία στον άνθρωπο είναι σε αυτό που μπορεί να γίνει, δηλαδή στον υπεράνθρωπο, και όχι σε αυτό που είναι. Γνώρισμα του υπεράνθρωπου είναι η αποθέωση της δύναμης.

ΕΝΟΤΗΤΑ 25

Επιστήμες και στοχασμός στον κόσμο το 19^ο αιώνα

Κλασικισμός ή νεοκλασικισμός

Κυριαρχεί ήδη από το δεύτερο μισό του 18^{ου} αι. και θαυμάζει την τάξη και την πειθαρχία της κλασικής αρχαίας τέχνης. Κύριοι εκπρόσωποί του:Νταβίντ, Ένγκρ.

Το κίνημα του ρομαντισμού

Πρωτοεμφανίστηκε στην Αγγλία και τη Γερμανία και κορυφώθηκε στη Γαλλία μετά το 1830.

Κύρια γνωρίσματα του ρομαντισμού:

- η εγκατάλειψη των κλασικών προτύπων,
- η κυριαρχία του συναισθηματισμού,
- η αγάπη για το μυστήριο,
- το ενδιαφέρον για το εξιδανικευμένο εθνικό παρελθόν,
- η θρησκευτική αναζήτηση,
- η στροφή στη φύση,
- η προτεραιότητα του φανταστικού έναντι του πραγματικού,
- η προτεραιότητα του χρώματος έναντι της μορφής,
- η ελεύθερη διαμόρφωση του ύφους.

Πηγές έμπνευσης για το ρομαντισμό:

- το έθνος,
- η εθνική παράδοση,
- η επαναστατική δράση.

Μουσική

- Ο ρομαντισμός εκφράστηκε πρώτα στη μουσική.
- Κέντρο:η Γερμανία
- Εκπρόσωποι οι Μπετόβεν, Σούμπερτ, Σούμαν, Μπραμς, Βάγκνερ και ο Πολωνός Σοπέν.

Ποίηση

- Στην ποίηση ο ρομαντισμός εκφράστηκε με τα έργα των μεγάλων Άγγλων ποιητών Κιτς, Σέλεϊ, Μπάιρον και στη συνέχεια με τους Γάλλους ποιητές Λαμαρτέν, Βινύ, Μισέ, Ουγκό.
- Οι ρομαντικοί ποιητές άντλησαν τα θέματά τους:
 - από τον εσωτερικό τους κόσμο,
 - από την κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα.
- Η ρομαντική ποίηση πήρε έντονα εθνικό χαρακτήρα:
 - στη Γερμανία (Ρίχτερ, Νοβάλις),
 - στην Ιταλία (Μαντσόνι, Λεοπάρντι),
 - στη Ρωσία (Πούσκιν).

Πεζογραφία

- Και στην πεζογραφία ο ρομαντισμός έδωσε μερικά σημαντικά έργα, όπως του Γάλλου Σατομπριάν (*Το πνεύμα του χριστιανισμού*) του Άγγλου Σκοτ (*Ιβανός*).
- Εκφράσεις του ρομαντισμού για τα κοινωνικά προβλήματα πρέπει να θεωρηθούν ορισμένα έργα των Μπαλζάκ (*Ανθρώπινη Κωμωδία*), Σταντάλ (*Το κόκκινο και το μαύρο*), Ουγκό (*Οι Άθλιοι*).

Ζωγραφική

Ο ρομαντισμός στη ζωγραφική εκφράστηκε με τα έργα των Κόνσταμπλ, Ζερικό και Ντελακρουά.

Το κίνημα του ρεαλισμού

- Γύρω στα 1850 οι οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές προκάλεσαν την ανάδυση του ρεαλισμού.
- Κύρια γνωρίσματα του ρεαλισμού ήταν:
 - η προσπάθεια πιστής απόδοσης της πραγματικότητας
 - το ενδιαφέρον για την καθημερινή ζωή των απλών ανθρώπων
 - το ενδιαφέρον για το αληθινό και όχι τόσο για το ωραίο

Ζωγραφική

- Η ζωγραφική υπήρξε ο κύριος χώρος έκφρασης του ρεαλισμού.
- Το 1855 ο Γάλλος ζωγράφος Κουρμπέ έκανε μια έκθεση στο Παρίσι που την ονόμασε *ρεαλισμός*, από όπου και το όνομα του κινήματος.
- Σημαντικοί ρεαλιστές ζωγράφοι ήταν οι Κορό, Ντομιέ, Μιγέ.

Πεζογραφία:

Και η πεζογραφία έδωσε σπουδαία δείγματα ρεαλισμού στα έργα των Ντίκενς (*Ολιβερ Τουίστ*), Φλομπέρ (*Μαντάμ Μποβαρύ*), Ζολά (*Οι Ρουγκόν Μακάρ*), Ντοστογιέβσκι (*Έγκλημα και Τιμωρία*), Τολστόι (*Πόλεμος και Ειρήνη*).

Αναζητήσεις στα τέλη του 19ου αι. - Ιμπρεσιονισμός

Ποίηση

- *Συμβολισμός*: αρνιόταν κάθε κανόνα και προσπαθούσε να εκφράσει τη φαντασία.
- Πρόδρομος του συμβολισμού ήταν ο Μποντλέρ και κορυφαίοι εκφραστές οι Βερλέν, Μαλαρμέ, Ρεμπό.

Δραματουργία

Η δραματουργία τόνισε την ανάγκη της κοινωνικής χειραφέτησης μέσα από το έργο του Νορβηγού Ίβεν (*κουκλόσπιτο*), του Σουηδού Στρίνμπεργκ (*Πατέρας*) και του Ρώσου Τσέχοφ (*Ο θεός Βάνιας*).

Ζωγραφική

- *Ιμπρεσιονισμός*: ήταν η προσπάθεια να αποδοθεί η φευγαλέα εντύπωση (impression). Το βάρος έπεφτε στα μεταβαλλόμενα είδωλα των πραγμάτων.
- Κύριοι εκπρόσωποι του ιμπρεσιονισμού ήταν οι Πισαρό, Ρενουάρ, Μονέ, Ντεγκά.
- Οι **μεταϊμπρεσιονιστές**, όπως οι Σερά, Γκογκέν, Βαν Γκογκ, Σεζάν κ.ά, αξιοποίησαν τις καινοτομίες των ιμπρεσιονιστών και οδήγησαν τη ζωγραφική σε νέα μονοπάτια (π.χ κυβισμός).

Γλυπτική:

Οι αναζητήσεις στη γλυπτική εκφράστηκαν κυρίως στο έργο του Γάλλου Ροντέν, ο οποίος επιδίωκε την απόδοση βαθύτερων συναισθημάτων και πανανθρώπινων αξιών.

ΕΝΟΤΗΤΑ 26

Πνευματική ζωή, Γράμματα και Τέχνες στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα

Κύριες κατευθύνσεις της ελληνικής πνευματικής ζωής

Η ανάπτυξη της ιστορίας και της λαογραφίας:

- Κυρίαρχο στοιχείο της πνευματικής ζωής του 19^{ου} αι. ήταν η προσπάθεια συγκρότησης μιας εθνικής ταυτότητας. Έτσι, δόθηκε μεγάλη βαρύτητα στην ιστορία και τη λαογραφία.
- Ιστορία: Ο Σ. Ζαμπέλιος και ο Κ. Παπαρρηγόπουλος υποστήριξαν ότι υπάρχει αδιάκοπη συνέχεια του ελληνισμού από την αρχαιότητα.
- Λαογραφία: θεμελιώθηκε στην Ελλάδα από το Ν. Πολίτη για να υπηρετήσει τις ανάγκες ενίσχυσης της ελληνικής εθνικής ταυτότητας. Οι λαογράφοι μελέτησαν τη σύγχρονη λαϊκή ζωή και τα λαϊκά έθιμα.

Η ίδρυση Πανεπιστημίου:

- Ιδρύθηκε το 1834 και επωμίστηκε την «αποστολή» να εμψύσει στους ομογενείς «αλύτρωτους» φοιτητές του τις ελληνικές εθνικές αξίες.

Το κίνημα του δημοτικισμού:

- Πρόκειται για τη συστηματική προσπάθεια να καθιερωθεί η δημοτική γλώσσα στην εκπαίδευση, στη διοίκηση και στη λογοτεχνία.
- Πρωτεργάτης του κινήματος ήταν ο Γ. Ψυχάρης, ο οποίος με το βιβλίο του *Το Ταξίδι μου* τόνισε την ανάγκη της γενίκευσης της δημοτικής γλώσσας.
- Υπήρχαν, ωστόσο, αντιδράσεις στις οποίες πρωτοστατούσε το συντηρητικό φοιτητικό κίνημα της εποχής, με σοβαρά επεισόδια:
 - το 1901 λόγω της μετάφρασης του Ευαγγελίου στη δημοτική (*Ευαγγελικά*),
 - το 1903 λόγω της μετάφρασης της Ορέστειας του Αισχύλου σε απλή καθαρεύουσα (*Ορεστειακά*).

Γράμματα

Ο Διονύσιος Σολωμός και η Επτανησιακή Σχολή

- Ο Δ. Σολωμός είναι ο δημιουργός του ποιήματος *Ύμνος εις την Ελευθερίαν*, το οποίο ήταν εμπνευσμένο από την επανάσταση του 1821. Οι δύο πρώτες στροφές του μελοποιήθηκαν από το Ν. Μάντζαρο και αποτελούν τον εθνικό ύμνο της Ελλάδας.
- Γύρω του σχηματίστηκε ένας κύκλος διανοουμένων (Γ. Τερτσέτης, Ι. Πολυλάς, Γρ. Μαρκοράς κ.ά) που συμμερίζονταν τις απόψεις του και έμειναν γνωστοί ως *Επτανησιακή Σχολή*. Πλάι τους ξεχωριστές περιπτώσεις ήταν ο Α. Κάλβος, ο Α. Βαλαωρίτης και ο Α. Λασκαράτος.

Οι Φαναριώτες και η Παλαιά Αθηναϊκή Σχολή (1830-1880)

- Οι Φαναριώτες, όπως τα αδέλφια Αλέξανδρος και Παναγιώτης Σούτσος και ο Αλ. Ραγκαβής γράφουν στην καθαρεύουσα και μιμούνται το γαλλικό ρομαντισμό.
- Στην πεζογραφία διακρίθηκαν οι Ε. Ροϊδης (Πάπισσα Ιωάννα), Π. Καλλιγιάς (Θάνος Βλέκας), Δ. Βικέλας (Λουκής Λάρας).

Η Νέα Αθηναϊκή Σχολή και η γενιά του 1880

- Στις αρχές της δεκαετίας του 1870 ορισμένοι νέοι λογοτέχνες άρχισαν να απορρίπτουν το ρομαντισμό και να στρέφονται προς την εκφραστική και θεματική απλότητα. Ο κύριος εκφραστής αυτής της γενιάς ήταν ο Κ. Παλαμάς.
- Στην πεζογραφία αναπτύχθηκε το διήγημα, στο οποίο ξεχώρισαν οι Γ. Βιζυηνός και Αλ. Παπαδιαμάντης.

Τέχνες

Η ζωγραφική και η γλυπτική

- Οι τέχνες ήταν επηρεασμένες από τα δυτικά πρότυπα. Η πιο ισχυρή επιρροή ασκήθηκε από τη *Σχολή του Μονάχου*.
- Οι *Α. Κριεζής*, *Δ. Τσόκος* και *Θ. Βρυζάκης* εμπνεύστηκαν από τον Αγώνα.
- Οι τρεις μεγάλες μορφές της ελληνικής ζωγραφικής του 19ου αιώνα, που σπούδασαν και έζησαν στο Μόναχο, ήταν:
 - Ο *Ν. Λύτρας*: ασχολήθηκε αρχικά με ιστορικά θέματα και στη συνέχεια με την απεικόνιση της καθημερινής ζωής.
 - Ο *Κ. Βολανάκης*: εμπνεύστηκε από τη θάλασσα και τη ναυτική ζωή.
 - Ο *Ν. Γύζης*: διακρίθηκε για μια διάθεση εξιδανίκευσης των θεμάτων.
- Σημαντικότερος γλύπτης της εποχής υπήρξε ο *Γ. Χαλεπάς*.

Η αρχιτεκτονική

- Κατά την οθωνική περίοδο τα μεγάλα κτίρια σχεδιάστηκαν σύμφωνα με τον κλασικισμό από ξένους αρχιτέκτονες: αδερφοί *Χάνσεν*, *Φ. φον Γκέρτνερ*.
- Κορυφαίος αρχιτέκτονας στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα ήταν ο *Ε. Τσίλερ*, ο οποίος δίδαξε και στο Πολυτεχνικό Σχολείο.
- Παράλληλα έδρασαν και Έλληνες αρχιτέκτονες:
 - ο *Σταμάτης Κλεάνθης*,
 - ο *Λύσανδρος Καυταντζόγλου*.
- Στα τέλη του 19ου αιώνα οι Έλληνες αρχιτέκτονες δημιούργησαν το νεοκλασικό σπίτι, με στοιχεία αρχιτεκτονικής που παραπέμπουν στην αρχαία Ελλάδα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 27

Το κίνημα στο Γουδί (1909)

Τα αίτια του κινήματος στο Γουδί (οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά):

- Σοβαρά οικονομικά προβλήματα.
- Αδυναμία της πολιτικής ηγεσίας να διαχειριστεί αποτελεσματικά τις εθνικές διεκδικήσεις (πόλεμος του 1897) και αδράνεια μπροστά στις εξελίξεις (Μακεδονικός Αγώνας).
- Πολιτική αστάθεια (κυβερνήσεις σύντομης θητείας).
- Συνθήκες κοινωνικής ρευστότητας → φαινόμενα συντηρητισμού, διάχυτη δυσσάρεσκα.
- Ευθύνες της μοναρχίας:
 - μείωση θέσεων εργασίας στο στρατό,
 - διαλυτικά φαινόμενα στις ένοπλες δυνάμεις,
 - ρήξη του Διοικητή της Κρήτης πρίγκιπα Γεωργίου με το Βενιζέλο (κίνημα του Θέρισου 1905).

Η εκδήλωση του κινήματος:

- Φορέας του κινήματος ήταν ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος, οργάνωση που ιδρύθηκε το Μάιο του 1909 από κατώτερους αξιωματικούς, που δυσφορούσαν για τα φαινόμενα ευνοιοκρατίας στο στρατό και για την κακή κατάσταση των ενόπλων δυνάμεων.
- Χρόνος και τόπος εκδήλωσης: 15 Αυγούστου 1909 στο στρατόπεδο στο Γουδί.

Τα αιτήματα του Στρατιωτικού Συνδέσμου:

- Αναδιοργάνωση των ενόπλων δυνάμεων.
- Μεταρρυθμίσεις:
 - στη διοίκηση του κράτους,
 - στην οικονομία,
 - στη δικαιοσύνη,
 - στην εκπαίδευση.

Η λαϊκή υποστήριξη προς το κίνημα:

- Προκλήθηκε έκρηξη γενικότερων λαϊκών αιτημάτων που συνοψίζονταν στο αίτημα της «Ανόρθωσης» του κράτους.
- 14 Σεπτεμβρίου 1909: Λαϊκή υποστήριξη προς το κίνημα με εντυπωσιακό συλλαλητήριο στην Αθήνα, οργανωμένο από το Στρατιωτικό Σύνδεσμο και επαγγελματικές οργανώσεις.

Πρόσκληση του Στρατιωτικού Συνδέσμου προς το Βενιζέλο:

- Μετά την αποτυχία της κυβέρνησης Μαυρομιχάλη να υλοποιήσει τις επιδιώξεις του Συνδέσμου, η ηγεσία του κάλεσε στην Αθήνα τον Ελευθέριο Βενιζέλο, πολιτικό που είχε διακριθεί στην Κρήτη, κυρίως στους αγώνες των Κρητικών για ένωση με την Ελλάδα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 28

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος πρωθυπουργός : η βενιζελική πολιτική της περιόδου 1910-1912

Η άνοδος του κόμματος του Βενιζέλου στην εξουσία το 1910:

- Μετά το κίνημα του 1909 ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος πρότεινε την πρωθυπουργία στον Ελευθέριο Βενιζέλο.
- Ο Βενιζέλος αρνήθηκε. Διαφώνησε επίσης στην κατάργηση της μοναρχίας.
- Ακολούθησε συμφωνία Συνδέσμου, βασιλιά, παλαιών κομμάτων και Βενιζέλου: να γίνουν εκλογές για ανάδειξη Αναθεωρητικής και όχι Συντακτικής Βουλής.
- Μετά από δύο εκλογικές αναμετρήσεις τις εκλογές κέρδισε το Κόμμα των Φιλελευθέρων.

Το Σύνταγμα του 1911:

- Βασικές μεταρρυθμίσεις του Συντάγματος:
 - προστάτευε αποτελεσματικότερα τις ατομικές ελευθερίες,
 - επέτρεπε στο κράτος να αφαιρεί από ιδιοκτήτες μεγάλες εκτάσεις γης με αποζημίωση, για να μοιραστούν στους ακτήμονες,
 - απαγόρευε να εκλέγονται βουλευτές οι στρατιωτικοί και οι δημόσιοι υπάλληλοι,
 - καθιέρωνε την υποχρεωτική, δωρεάν εκπαίδευση.
- Στην προώθηση των μεταρρυθμίσεων καταλυτικός ήταν ο ρόλος της κοινοβουλευτικής ομάδας των Κοινωνιολόγων με επικεφαλής τον Αλ. Παπαναστασίου.

Οι ενέργειες του Βενιζέλου για την αναδιοργάνωση του στρατού:

- Απέκτησε επιρροή στο στράτευμα και επιδίωξε την αξιοποίηση όλων των αξιωματικών.
- Επανέφερε στην ηγεσία του στρατού το διάδοχο Κωνσταντίνο.

Ερμηνεία της πολιτικής Βενιζέλου:

- Σύμφωνα με την εκτίμηση του Βενιζέλου, η Ελλάδα σύντομα θα έπαιρνε μέρος σε πόλεμο για να πετύχει τους εθνικούς της στόχους.
- Υπό αυτό το πρίσμα ερμηνεύονται:
 - η συμβιβαστική του στάση απέναντι στη μοναρχία,
 - τα μέτρα υπέρ των ασθενέστερων στρωμάτων,
 - η στρατιωτική ανασυγκρότηση της χώρας.

Οι εκλογές του Μαρτίου 1912:

- Θριάμβευσε το κόμμα των Φιλελευθέρων.
- Μεγάλο μέρος της ελληνικής κοινωνίας θεωρούσε το Βενιζέλο ικανό να επιλύσει μεγάλα κοινωνικά και εθνικά ζητήματα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 29

Οι Βαλκανικοί πόλεμοι (1912-1913)

Τα αίτια

- Οι διώξεις των Νεότουρκων σε βάρος των αλλοεθνών πληθυσμών.
- Η αναζωπύρωση των εθνικών αισθημάτων των άλλων βαλκανικών λαών.
- Οι ανταγωνισμοί μεταξύ των Δυνάμεων.

Προς τη σύγκρουση - οι βαλκανικές συμμαχίες

Κατευναστική πολιτική Βενιζέλου → τακτική της βαλκανικής συνεννόησης από την άνοιξη του 1911 → υπογραφή συνθηκών συμμαχίας μεταξύ των βαλκανικών κρατών την άνοιξη του 1912.

Ο Α΄ Βαλκανικός πόλεμος (Οκτώβριος 1912-Μάιος 1913)

Η αφορμή του πολέμου:

- Η άρνηση του Σουλτάνου να προχωρήσει σε μεταρρυθμίσεις υπέρ των βαλκανικών εθνοτήτων τον Οκτώβριο του 1912.

Οι στρατιωτικές εξελίξεις:

- Ο ελληνικός στρατός, με αρχιστράτηγο το διάδοχο Κωνσταντίνο, προέλασε στη Μακεδονία.
- Οι Σέρβοι κατέλαβαν τα Σκόπια, το Μοναστήρι και το Δυρράχιο.
- Οι Βούλγαροι έφτασαν κοντά στην Κωνσταντινούπολη, κατέλαβαν τη Δ. Θράκη και την Α. Μακεδονία και κατευθύνθηκαν προς τη Θεσσαλονίκη.
- Παρά τις αντιρρήσεις του Κωνσταντίνου ο ελληνικός στρατός κατέλαβε τη Θεσσαλονίκη στις 26 Οκτωβρίου 1912.
- Στις 21 Φεβρουαρίου 1913 καταλήφθηκαν τα Ιωάννινα.
- Με επικεφαλής το ναύαρχο Κουντουριώτη ο ελληνικός στόλος κατέλαβε τα νησιά του Β. και Α. Αιγαίου και ανάγκασε τον τουρκικό στόλο να κλειστεί στα Στενά.

Η συνθήκη του Λονδίνου (17 Μαΐου 1913)

- Η Οθωμανική αυτοκρατορία υποχρεώθηκε να εγκαταλείψει σχεδόν όλα τα ευρωπαϊκά-βαλκανικά εδάφη της.
- Το μέλλον των νησιών του Β.Α. Αιγαίου και της χερσονήσου του Αγίου Όρους και το καθεστώς της Αλβανίας θα καθοριζόταν από τις Δυνάμεις.
- Τα Δωδεκάνησα παρέμειναν υπό ιταλική κατοχή και διοίκηση.

Η δολοφονία του βασιλιά Γεωργίου Α΄

- Έγινε στη Θεσσαλονίκη και υπήρξαν υπόνοιες ότι ήταν έργο της Γερμανίας.

Ο Β΄ βαλκανικός πόλεμος (Ιούνιος-Ιούλιος 1913)

Αιτίες:

- Οι εκκρεμότητες που άφηνε η συνθήκη του Λονδίνου.
- Η αμοιβαία καχυποψία μεταξύ των βαλκανικών κρατών.
- Οι υπερβολικές απαιτήσεις της Βουλγαρίας.
- Η σύναψη συμμαχίας Ελλάδας – Σερβίας εναντίον της Βουλγαρίας.

Οι στρατιωτικές εξελίξεις:

- Ο ελληνικός στρατός κατέλαβε την Α. Μακεδονία και τη Δ. Θράκη.
- Οι Σέρβοι σημείωσαν επιτυχίες στη Δ. Μακεδονία.
- Οι Ρουμάνοι εισέβαλαν στη Βουλγαρία.
- Οι Τούρκοι ανακατέλαβαν την Αδριανούπολη στην Α. Θράκη.

ΕΝΟΤΗΤΑ 30

Η Ελλάδα και τα Βαλκάνια αμέσως μετά τους Βαλκανικούς πολέμους

Οι βαλκανικοί πόλεμοι τελείωσαν με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου 1913).

Το περιεχόμενο της συνθήκης του Βουκουρεστίου:

- Η Ελλάδα εξασφάλισε:
 - το μεγαλύτερο μέρος της Μακεδονίας,
 - τη νότια Ήπειρο,
 - σημαντικά νησιά στο Β. και Α. Αιγαίο,
 - την Κρήτη.
- } Τα εδάφη αυτά ονομάστηκαν
Νέες Χώρες
- Η Σερβία κέρδισε ένα σημαντικό τμήμα της Β. Μακεδονίας.
 - Η Βουλγαρία πήρε το μεγαλύτερο μέρος της Δ. Θράκης.
 - Η Οθωμανική αυτοκρατορία ανέκτησε την Α. Θράκη.
 - Τα Δωδεκάνησα παρέμειναν υπό ιταλικό έλεγχο.
 - Η Β. Ήπειρος, περιοχή με σημαντική παρουσία ελληνικών πληθυσμών, παραχωρήθηκε στην Αλβανία με το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας.

Τα αποτελέσματα των βαλκανικών πολέμων για την Ελλάδα:

- Διπλασίασε σχεδόν τα εδάφη της και τον πληθυσμό της.
- Δημιουργήθηκαν θετικές προοπτικές, καθώς προστέθηκαν πόλεις που ήταν ακμαία οικονομικά κέντρα (Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Καβάλα, Μυτιλήνη, Χίος, Ηράκλειο της Κρήτης).
- Προέκυψε το πρόβλημα της αφομοίωσης των Νέων Χωρών με την ισχυρή παρουσία μουσουλμανικών και σλαβικών πληθυσμών.
- Στον πολιτικό τομέα συνεχίστηκαν οι μεταρρυθμίσεις που είχαν ξεκινήσει πριν από το 1912 από τις κυβερνήσεις Βενιζέλου:
 - αναγνώριση εργατικών σωματείων,
 - ασφάλιση των εργαζομένων και καθιέρωση της οκτάωρης εργασίας,
 - ίδρυση αγροτικών συνεταιρισμών.
- Στην εξωτερική πολιτική παρέμεναν ανοιχτά σημαντικά εθνικά ζητήματα:
 - οι ελληνικές διεκδικήσεις στη Β. Ήπειρο,
 - η άρνηση του Σουλτάνου να δεχτεί την ελληνική κυριαρχία στα νησιά του Β. και Α. Αιγαίου,
 - η ύπαρξη πυκνών ελληνικών πληθυσμών στη Θράκη και τη Μ. Ασία.

ΕΝΟΤΗΤΑ 31

Τα αίτια, η έκρηξη και τα μέτωπα του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου

Τα αίτια

- **Ιμπεριαλισμός**

Η πολιτική επέκτασης των βιομηχανικά αναπτυγμένων κρατών σε βάρος άλλων.

- **Εθνικισμός**

Οι λαοί της Ευρώπης δεν ήταν διατεθειμένοι να ανεχτούν την προσβολή της εθνικής τους αξιοπρέπειας, προκειμένου να διατηρηθεί η ειρήνη.

- **Μιλιταρισμός**

Ο υπερτονισμός των στρατιωτικών αξιών επικρατούσε όλο και περισσότερο, ευνοώντας την ανάπτυξη της πολεμικής βιομηχανίας και αναδεικνύοντας τη θέση ότι ο πόλεμος ήταν ο κύριος τρόπος επίλυσης των διεθνών διαφορών.

Τα αντίπαλα στρατόπεδα

- *Κεντρικές Δυνάμεις ή Τριπλή συμμαχία:* Γερμανία, Αυστρία, Ιταλία.
- *Εγκάρδια συνεννόηση ή Αντάντ:* Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία.

Η αφορμή

Αφορμή ήταν η δολοφονία του διαδόχου του αυστριακού θρόνου Φερδινάνδου Φραγκίσκου στο Σεράγεβο της Βοσνίας τον Ιούν. του 1914.

Τα κύρια μέτωπα

- *Δυτικό μέτωπο:* Γερμανία - Γαλλία, Βρετανία.
- *Ανατολικό μέτωπο:* Γερμανία – Ρωσία.
- *Βαλκανικό μέτωπο:* Αυστροουγγαρία, Οθωμανική Αυτοκρατορία, Βουλγαρία - Σερβία, Ελλάδα.

Συμμαχίες και ανακατατάξεις

Κεντρικές Δυνάμεις:

- Τον Οκτ. του 1914 μπήκε στο πλευρό τους η Οθωμανική αυτοκρατορία.
- Το 1915 συμάχησε μαζί τους και η Βουλγαρία.

Αντάντ:

- Οργάνωσε επιχείρηση κατάληψης των Δαρδανελίων, για να ανοίξει τα Στενά και να βοηθήσει τη Ρωσία. Αποκρούστηκε όμως από τον τουρκικό στρατό.
- Αποβίβασε στρατεύματα στη Θεσσαλονίκη, μεταφέροντας τον πόλεμο στην Ελλάδα.
- Συμάχησε μαζί της η Ιταλία, με υποσχέσεις για εδαφικά ανταλλάγματα.

Οι επιχειρήσεις του 1916

- Μεγάλη επίθεση της Γερμανίας το Φεβρ. του 1916 στο Βερντέν.
- Γαλλοβρετανική επίθεση στο Σομ.

Η καμπί του 1917

Γαλλία: αναπτύχθηκε ισχυρό σοσιαλιστικό αντιπολεμικό κίνημα και εκδηλώθηκαν ανταρσίες στο μέτωπο που καταπνίγηκαν.

Ρωσία: εκδηλώθηκε η Οκτωβριανή επανάσταση του 1917 και η κομμουνιστική κυβέρνηση, αφού σύναψε συνθήκη ειρήνης με τη Γερμανία, αποσύρθηκε από τον πόλεμο.

ΗΠΑ: συμάχησαν με την Αντάντ τον Απρ. του 1917 και συνέβαλαν καθοριστικά στη νίκη της.

Ελλάδα: τον Ιούνιο του 1917 εισήλθε στον πόλεμο ως σύμμαχος της Αντάντ.

Προς το τέλος του πολέμου

- Στη Γερμανία ξέσπασε σοσιαλιστική επανάσταση, που ανέτρεψε τον κάιζερ.
- *Απολογισμός του πολέμου:* περίπου 8.000.000 νεκροί, 20.000.000 τραυματίες και τεράστιες υλικές καταστροφές.

ΕΝΟΤΗΤΑ 32

Η Ελλάδα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο - Ο Εθνικός Διχασμός

Η θέση του Βενιζέλου

- Θεωρούσε ότι θα νικούσαν οι Αγγλογάλλοι.
- Η Ελλάδα έπρεπε να συμμαχήσει με την Αντάντ:
- για να διατηρήσει τα κέρδη της από τους βαλκανικούς πολέμους,
- για να ενσωματώσει οθωμανικά εδάφη που διεκδικούσε.
- Τη θέση του υποστήριζαν η μεγαλοαστική και οι λαϊκές τάξεις.

Η θέση του Κωνσταντίνου:

- Ήθελε συμμαχία Ελλάδας και Κεντρικών Δυνάμεων, αλλά, επειδή στο πλευρό τους είχαν ταχθεί η Οθωμανική αυτοκρατορία και Βουλγαρία, υποστήριξε τη «διαρκή ουδετερότητα», που εξυπηρετούσε ιδιαίτερα τη γερμανική πολιτική.
- Τις απόψεις του υποστήριζαν τα μικροαστικά στρώματα και τμήματα των λαϊκών τάξεων.

Η σύγκρουση Βενιζέλου-Κωνσταντίνου

Ο Βενιζέλος έκρινε ότι η Ελλάδα έπρεπε να πάρει μέρος στην επιχείρηση της Αντάντ να καταλάβει τα Δαρδανέλια → ο Κωνσταντίνος αρνήθηκε και ο πρωθυπουργός παραιτήθηκε → ακολούθησαν εκλογές στις οποίες νίκησε ο Βενιζέλος, αλλά αναγκάστηκε εκ νέου να παραιτηθεί → έγιναν νέες εκλογές από τις οποίες προέκυψε κυβέρνηση απολύτως πιστή στα ανάκτορα.

Η εμπλοκή της Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο

Η Αντάντ αποβίβασε στρατεύματα στη Θεσσαλονίκη τον Οκτ. του 1915 → η Βουλγαρία επιτέθηκε στη Σερβία → γερμανικά και βουλγαρικά στρατεύματα εισέβαλαν στην Α. Μακεδονία το Μάιο του 1916 → οι ελληνικές δυνάμεις δεν αντέδρασαν και το Δ΄ Σώμα Στρατού μεταφέρθηκε αιχμάλωτο στη Γερμανία.

Οι Επίστρατοι και το κίνημα της Εθνικής Άμυνας

Επίστρατοι: οι έφεδροι, που απολύονταν ύστερα από την απαίτηση της Αντάντ για αφοπλισμό των ελληνικών δυνάμεων, με εντολή του βασιλιά οργανώνονταν σε συνδέσμους, που αποτέλεσαν μια φιλοβασιλική παραστρατιωτική οργάνωση με 200.000 περίπου μέλη.

Εθνική Άμυνα: οργάνωση που δημιούργησαν βενιζελικοί και προχώρησε σε κίνημα στη Θεσσαλονίκη, με αίτημα την έξοδο της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ.

Η Προσωρινή Κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης

Ο Βενιζέλος εγκατέστησε Προσωρινή Κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη και συγκέντρωσε ελληνικά στρατεύματα για να πολεμήσουν στο πλευρό της Αντάντ.

Ο Εθνικός Διχασμός

Έτσι ονομάστηκε η διαίρεση της χώρας, το καλοκαίρι του 1916, σε δύο αντίπαλα κέντρα εξουσίας, το «κράτος των Αθηνών» υπό τον Κωνσταντίνο και το «κράτος της Θεσσαλονίκης» υπό το Βενιζέλο.

Η δυναμική επέμβαση της Αντάντ και η έξωση του Κωνσταντίνου

- Το Νοέμβ. του 1916 το «κράτος των Αθηνών» προχώρησε σε άγριες διώξεις βενιζελικών με τουλάχιστον 35 νεκρούς.
- Η Αντάντ κατέλαβε τον Πειραιά, επέβαλε αυστηρό αποκλεισμό στην Παλαιά Ελλάδα και απαίτησε την απομάκρυνση του Κωνσταντίνου, ο οποίος εγκατέλειψε την Ελλάδα τον Ιουν. του 1917.

Η ανάληψη της εξουσίας από το Βενιζέλο

- Ο Βενιζέλος ήρθε στην Αθήνα, επανέφερε τη Βουλή που είχε σχηματιστεί το Μάιο του 1915 (*Βουλή των Λαζάρων*) και σχημάτισε νέα κυβέρνηση.
- Η Ελλάδα κήρυξε τον πόλεμο στις Κεντρικές Δυνάμεις και συμμετείχε ως σύμμαχος της Αντάντ στις τελευταίες μάχες στη Μακεδονία.

ΕΝΟΤΗΤΑ 33

Η Ρωσική επανάσταση

Η κρίση του τσαρικού καθεστώτος

Τα κοινωνικά δεδομένα:

- Το 85% του πληθυσμού της Ρωσίας ήταν αγρότες.
- Οι εργάτες ζούσαν άθλια.

Η επανάσταση του 1905:

Σήμανε την εισαγωγή της συνταγματικής μοναρχίας στη Ρωσία.

Συνέπειες της συμμετοχής της Ρωσίας στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο:

- Η επιστράτευση εκατομμυρίων Ρώσων παρέλυσε την οικονομία.
- Οι συνθήκες ζωής για τις ασθενέστερες τάξεις έγιναν τραγικές.
- Ο ρωσικός στρατός αντιμετώπιζε σοβαρά προβλήματα.

Η αστική επανάσταση του Φεβρουαρίου 1917

- Το Φεβρουάριο του 1917 ξέσπασε νέα επανάσταση.
- Τη διακυβέρνηση του κράτους ανέλαβε προσωρινή κυβέρνηση μετριοπαθών φιλελεύθερων αστών, η οποία:
 - αναγνώρισε κάποια ατομικά δικαιώματα,
 - νομιμοποίησε τα σοβιέτ,
 - προετοίμασε συνέλευση για την κατάρτιση συντάγματος.
- Την εξουσία στην Πετρούπολη, στη Μόσχα και σε άλλες πόλεις ανέλαβαν τα σοβιέτ, συμβούλια εργατών και στρατιωτών.
- Ο τσάρος παραιτήθηκε το Μάρτιο 1917.

Η σοσιαλιστική Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917

Η εκδήλωση της επανάστασης:

- Οι μπολσεβίκοι - Ρώσοι κομμουνιστές με ηγέτη τον Λένιν - ζητούσαν:
 - να καταργηθεί η φιλελεύθερη προσωρινή κυβέρνηση,
 - να περάσει η εξουσία στα σοβιέτ,
 - να μοιραστεί η γη στους αγρότες,
 - να αποσυρθεί η Ρωσία από τον πόλεμο.
- Από το Μάιο του 1917 οι μπολσεβίκοι κυριάρχησαν στα σοβιέτ.
- Τον Οκτώβριο του 1917 εκδήλωσαν την *Οκτωβριανή Επανάσταση*.

Τα μέτρα των μπολσεβίκων:

- Έθεσαν υπό τον έλεγχο της όλες τις μεγάλες οικονομικές μονάδες.
- Παραχώρησαν τη διοίκηση των εργοστασίων στα σοβιέτ των εργατών και των μεγάλων αγροκτημάτων στα σοβιέτ των αγροτών.
- Αναγνώρισαν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης στις εθνικές μειονότητες.

Η στάση των μπολσεβίκων απέναντι στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο:

- Αποφάσισαν την αποχώρηση της Ρωσίας από τον πόλεμο, γιατί:
 - εκτιμούσαν ότι ο πόλεμος ήταν ιμπεριαλιστικός,
 - έπρεπε όλες οι δυνάμεις να διατεθούν για την ανασυγκρότησή της.
- Αποχώρησαν με τη συνθήκη του Μπρεστ Λιτόφσκ (3 Μαρτίου 1918).

Ο εμφύλιος πόλεμος και η ξένη επέμβαση

Ανάμεσα στους υποστηρικτές της επανάστασης και τους οπαδούς του τσάρου, στους οποίους συμπαραστάθηκε η Αντάντ, ξέσπασε εμφύλιος που έληξε το 1921 με επικράτηση των μπολσεβίκων.

Η ίδρυση της Σοβιετικής Ένωσης

Το 1918 το κράτος πήρε τη μορφή ομοσπονδίας, που ονομάστηκε *Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ)* ή *Σοβιετική Ένωση*.

Η επίδραση της Οκτωβριανής επανάστασης στην Ευρώπη

- Ενισχύθηκε η κοινωνική και πολιτική ένταση σε πολλές χώρες της Ευρώπης και κυρίως στις ηττημένες του πολέμου.
- Το 1919 ιδρύθηκε στη Μόσχα η *Γ' Διεθνής ή Κομμουνιστική Διεθνής ή Κομιντέρν*, διεθνής οργάνωση στην οποία εντάχθηκαν όλα τα κομμουνιστικά κόμματα με σκοπό το συντονισμό της δράσης τους.
- Στη Γερμανία οι εξεγέρσεις του 1918-1919 οδήγησαν στην κατάργηση της μοναρχίας, ενώ η επανάσταση των ριζοσπαστών σοσιαλιστών (Σπαρτακιστές) τον Οκτώβριο του 1918 απέτυχε.
- Στην Ουγγαρία εκδηλώθηκε αποτυχημένη επανάσταση το 1919.
- Στις νικήτριες χώρες (Βρετανία, Γαλλία, Ιταλία) εκδηλώθηκαν μεγάλες απεργίες και άρχισαν να δημιουργούνται τα πρώτα κομμουνιστικά κόμματα.
- Στην Ελλάδα, το 1918, ιδρύθηκε το *Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδας* (ΣΕΚΕ) που μετονομάστηκε σε *Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας* (ΚΚΕ).